

WAARD OM TE WETEN

HILVERSUMS HISTORIE NADER BEKEKEN 1

door

P.W. de Lange

De Kerkbrink met het oude raadhuis en Hilversums oudste kerk - kennelijk het oude centrum van de plaats - ligt op een hoogte van circa tien meter plus NAP. Dit in afwijking van de overeenkomstige situatie te Laren, Blaricum en Huizen. Hoe komt dat?

Het antwoord op die vraag staat nog niet geheel vast, maar kan nu toch wel met een grote mate van waarschijnlijkheid gegeven worden. Het komt daarop neer, dat de Kerkbrink weliswaar enige eeuwen lang het onbetwiste middelpunt geweest is, maar dat er een ouder centrum geweest moet zijn, dat waarschijnlijk in de buurt van het Langgewenst gelegen was.

Om dat te begrijpen moeten we zo ver mogelijk in de plaatselijke historie terug gaan. En wel tot de Vroege Middeleeuwen. Zoals bekend wijst de vorm van de naam, Hilversum, een hem-naam, op een ontstaan in omstreeks het jaar 700 van onze jaartelling (Daarbij moet U niet op een jaar of tien meer of minder kijken, maar op halve, of misschien wel hele, eeuwen). Tot voor kort was dat alles, wat we met enige zekerheid omtrent de plaats in die tijd wisten. Intussen is het echter vrijwel vast komen te staan, dat destijds de hoge gronden van het Gooi aan alle kanten omringd waren door een alles bedekkend veenpakket, dat tot een aantal meters boven NAP reikte. Dat veen was als het ware één grote, met water verzadigde, spons en dus praktisch volkomen onbegaanbaar. Voor bewoning en verkeer kwam alleen het gedeelte, dat boven het veen uitstak in aanmerking. Er zijn aanwijzingen, dat die grens hier op circa vijf meter boven het

huidige NAP gelegen heeft (In het noorden, waar het veen uitwigde naar de Almere, uiteraard wat lager). Omstreeks dat peil zijn er, ook nu nog, sporen waarneembaar van een randweg om het Gooi en van nederzettingen daaraan gelegen. Wat Hilversum betreft ligt het Langgewenst ongeveer op die hoogte. Dit zal hier het oudste centrum geweest kunnen zijn. Daarvoor pleit onder meer het feit, dat de Kleine Drift vóór de aanleg van de spoorweg tot op deze plek doorliep. Dat de voormalige Oude Eng er dicht bij gelegen was, kan misschien ook als bevestiging van deze opvatting dienen. Maar het is niet zeker, dat deze naam niet van later datum is.

Enige eeuwen later - hoeveel valt moeilijk te zeggen - was het veen, tenminste op sommige plaatsen, zover ingeklonken of vergraven, dat het Gooi niet meer geheel van de buitenwereld was afgesloten. Er moet toen op de hoogte tussen Laren en Hilversum - bij het tegenwoordige St. Janskerkhof - een kerk met kerkhof gesticht zijn. Misschien wel op de plaats van een vóór-christelijke plaats van samenkomst. Toen vervolgens in de elfde of twaalfde eeuw in de uitgestrekte veengebieden van Loosdrecht en Kortenhoef begonnen werd met systematische ontginning van dat veen zal die bevolking haar doden zijn gaan begraven, hoog en droog, op dat St. Janskerkhof. De veenbodem zal daarvoor ongeschikt geacht zijn. De wegen, die daarvoor nodig waren, kan men nog op oude kaarten, en ten dele ook nu nog in de heide, aantreffen. Tenminste die van Kortenhoef en Ankeveen. Die van Loosdrecht liep door Hilversum en is - voor zover nog aanwezig - veranderd in moderne wegen en straten.

Vanaf Loosdrecht liep deze weg als volgt: Eerst lang het tegenwoordige St. Annapad, vervolgens dwars over de vroegere heide en dan langs de tegenwoordige Oude Loosdrechtseweg tussen de Van Oldenbarnevelt- en de Hyacinthenlaan. Vandaar dwars over de Nieuwe Algemene Begraafplaats, de

Taludweg en het ravijn van de Oude Haven tot aan de Gasthuisstraat, en vervolgens tot het eerste gedeelte van de Havenstraat (vroeger Loos-(drechts)eind geheten). Dan een klein stukje Vaartweg, de Kerkbrink, de Bussummerstraat, de Schoolstraat, het Langgewenst, de kleine overweg, de Hoge Larenseweg, een stukje Johan Geradtsweg, het Erfgooiersplein en de Larenseweg.

Langs deze weg kunnen allerlei invloeden vanuit het Utrechtse het Gooi, en meer speciaal Hilversum, binnen gekomen zijn. Daaronder de vestiging van een stenen woontoren door een lid van een adellijk geslacht Snellenberg (Deze is het eerst vermeld in 1369, maar vermoedelijk veel ouder. In 1435 is hij nog vermeld; daarna zal hij verwoest zijn). Deze zal vermoedelijk gestaan hebben aan de Kerkbrink, ter plaatse van het Oude Raadhuis. Zoals bekend stond er in 1416 al een kapel, die in dat jaar verheven is tot parochiekerk. Die kapel zal de huiskapel van de Snellenbergs geweest zijn en naast de woontoren gestaan hebben. Het lijkt niet te betwijfelen, dat de tegenwoordige 'Grote Kerk' op de plaats van die kapel staat. Naast het oude raadhuis.

Voor het stichten en bewonen van zo'n woontoren moet de eigenaar destijds over een flink bezit aan landbouwgronden beschikt hebben. Van een dergelijk groot grondbezit ter plaatse is geen enkel spoor aangetroffen. Dat kan echter wel in het Utrechtse gelegen hebben. Wat wèl op enig verband ermee zou kunnen wijzen, is het eigenaardige vierkantje in het stratenplan bij de Laanstraat. Zo geheel afwijkend van het verloop van oude heidepaden. Misschien zou daar een bij de woontoren behorende boerderij gestaan kunnen hebben.

In ieder geval zal het feit, dat er zo'n woontoren stond en bewoond werd van grote invloed geweest zijn op het - tevoren zo stille - dorpsleven. De bewoners van die woontoren zullen een hele stoet van verzorgend personeel nodig gehad hebben,

dat, met hun materiaal (paarden, koetsen, enz.) ergens onder gebracht zal zijn. Zowel op economische als sociaal gebied zal dat de structuur van het dorp grondig veranderd hebben. En zo zal van toen af de Kerkbrink het middelpunt geworden zijn.